

Veszprém-Balaton 2023
Európa Kulturális Fővárosa

Navracsics Tibor, közigazgatási és területfejlesztési miniszter

Egy régió álma vagy
egy álmom régiója?

EGY RÉGIÓ ÁLMA VAGY EGY ÁLOM RÉGIÓJA?

Térségi együttműködés a 2023-as
Európa Kulturális Fővárosa programsorozat során

Amikor 2018 decemberében hivatalosan is kihirdették az Európa Kulturális Fővárosa címének 2023-as birtokosait, a győztes veszprémi csapat egy akkor már egy évtizedes álma megvalósulásának lehetőségét ünnepelhetette. A város ugyanis indult az első, a 2010-es cím elnyeréséért kiírt versenyen is, igaz, akkor már a pályázat első körében kiesett. Éppen ezért a Porga Gyula által vezetett csapat semmiképpen sem akarta kiengedni a második esélyt, és olyan pályázati anyagot állított össze, amely nemcsak kidolgozottságával, de újszerűségével is meggyőző erővel hatott a szakmai zsűrire.

MIÉRT VESZPRÉM?

Noha az Európa Kulturális Fővárosa cím a kezdeményezés elindulásától kezdve töretlen népszerűségnek örvend az egész Európai Unióban, Veszprém különösen intenzív érdeklődése a cím iránt alapvetően három tényezőre vezethető vissza. A város, részben adottságaiból, részben pedig a cím nyújtotta lehetőségekből adódóan döntő fontosságot tulajdonított a cím elnyerésének ahhoz, hogy megtudja valósítani közép- és hosszú távú terveit a város, és – ami talán témánk szempontjából adódóan még fontosabb – a tájegység egésze szempontjából.

Ebből adódóan az Európa Kulturális Fővárosa cím elnyerése mellett szóló első számú érv az volt, hogy a cím, és az így biztosított megkülönböztetett

európai figyelem által elindulhatott magának a városnak, és a hozzá szervesen tartozó Bakony-Balaton térségének újrapozicionálása. Veszprém azonos földrajzi távolságra fekszik a Balatontól és a Bakonytól. Történelmi kötődései – részben gazdasági okokból, részben pedig abból adódóan, hogy egészen a múlt század közepéig a Balaton északi partja Káptalanfürdővel bezárólag Zala vármegyéhez tartozott – és a gazdasági érvek a várost ugyan a tizenkilencedik század közepéig egyértelműen a Bakonyhoz erősebben fűzték, azonban a balatoni turizmus és kulturális élet feléledésével az utóbbi kétszáz évben a vármegye székhelye egyben a Balaton egyik háttértelepülésévé is vált.

Érdekes módon a köznyelv és a köztudat ezt a fokozatos szerepváltozást egyáltalán nem tükrözte, és a mai magyar nyelvben is sokkal gyakrabban találkozunk Veszprém megfelelőjeként a „bakonyi megyeszékhely” vagy „bakonyi város” fordulattal, míg az ugyanilyen távolságra lévő tóra utaló „balatoni megyeszékhely” vagy „balatoni város” kifejezés soha nem fordul elő. A város polgárai ugyanakkor hétköznapi életükben, a Balaton divatossá válásával és a közlekedési feltételek javulásával egyre inkább „balatoni”, és egyre kevésbé „bakonyi” életet élnek. A veszprémi családok számára a Balaton-part elsősorban nem nyaraló hely, hanem olyan vonzási körzete a városnak, ahol családjuk, rokonaik, barátaik élnek, vagy ahová, esetleg ahonnan bejárnak dolgozni.

Így aztán Veszprémnek a térség külvilág számára történő újrarendezése egyszerre jelentett a várossal kapcsolatos tudatosságot erősítő, de gazdaságilag és turisztikailag hasznos folyamatot. Az 1990-ben kialakult világ a megyeszékhelyeket aranykalitkába zárta azáltal, hogy megyei jogú városként nem vettek részt a vármegye életében. Megkapták azt a rég óhajtott jogot, hogy azonos szinten legyenek – a történelmi törvényhatósági jogú városokhoz hasonlóan – a vármegyékkel, ezért viszont azt az árat kellett megfizetniük, hogy egyben ki is vonultak a vármegye életéből, feladták térségszervező erejüket.

Veszprém számára világos volt, hogy Európa Kulturális Fővárosaként egy pozitív célú együttműködés szervezésével térhet vissza a térségbe. Minderre azért is szükség volt, mert egyrészt a Bakony és a Balaton, noha földrajzilag egymáshoz rendkívül közel fekvő, ráadásul profiljukat tekintve egymást kiegészítő tájegységek, valójában sohasem találták meg egymást. Sőt, rosszabb időszakokban egymással szemben határozták meg magukat, és egymás rovására próbálták meg saját helyzetüket megtartani vagy éppen javítani.

Veszprém térségi szereplőként belépésével kísérletet tehetett arra, amit már évek szorgalmaznak az idegenforgalommal és a regionális gazdasággal foglalkozó szakemberek. A tájegység megkérdőjelezhetetlenül legnagyobb városaként, és egyben Európa Kulturális Fővárosaként hozzon létre és próbáljon meg működtetni egy olyan önkormányzati együttműködést, ami a jövőbeni térségi gazdasági modell alapja is lehet.

Második okként az európai dimenziót jelölhetjük meg. Az Európa Kulturális Fővárosa kezdeményezés az elindulása óta eltelt négy évtizedben szinte páratlan népszerűségnek örvend. Talán csak az Erasmus-programot lehet népszerűség és pozitív kisugárzás tekintetében az Európa Kulturális Fővárosa programmal összevetni. Mindkettő vonzerejét ugyanaz adja: úgy népszerűsíti az európai eszmét, hogy az Európa nemzetei között meglévő hasonlatosságokra hívja fel a figyelmet, barátságos színezetet adva ezzel a különbözőségeknek is.

Alapítói szándékai szerint az Európa Kulturális Fővárosa program elsősorban a közös európai kulturális örökség nagyvárosai, és jelentős központjaira hívta fel a közvélemény figyelmét. Az első évek sikere után azonban viszonylag hamar megjelentek azok a városok is, amelyek ugyan jelentős és európai relevanciával bíró kulturális örökséggel rendelkeznek, azonban a cím megszerzését már nem csupán a múltra való emlékezés, hanem a jövő fejlesztéseire kívánják fordítani. Az úttörő ebben a szerepben 1990-ben az Egyesült Királyságbeli Glasgow volt, amely a kulturális évadot egyrészt a hagyományosan ipari központként ismert város újrameghatározására, másrészt pedig a felhagyott ipari épületek kulturális célú hasznosítására használta fel, rendkívül sikeresen.

Glasgow újítása után húsz évnek kellett eltelnie, hogy az Európa Kulturális Fővárosa cím története újabb fejezetet, ezúttal a térségi együttműködés korszakát nyissa meg. 2010-ben Essen városa nyerte meg – többek között a magyarországi Péccsel és a törökországi Isztambullal – a címet, amelynek programsorozatát hagyományteremtő módon kinyitotta a Ruhr-vidék többi települése felé is. Példáját három évvel később Marseille folytatta, amely a város természetes földrajzi és gazdasági háttérül szolgáló Provence térségével valósította meg programjait a 2013-as év során.

Ezek a példák bátorították a veszprémieket is az európai versengésben való részvételre. A térségi együttműködés lehetősége az európai szinten egyébként kisvárosként létező Veszprém számára is megnövelte a győzelem esélyeit. A térség szépsége, ugyanakkor az európai közvélemény előtti ismeretlensége pedig szinte kényszerítő erőként kötelezte az itt élőket, hogy a régió jövője érdekében tegyenek egy kísérletet az európai színpadra fellépésre. Veszprém a magyar és európai kultúrtörténetben játszott szerepe alapján méltó helyet bírhat Európa Kulturális Fővárosai között – ezt tudták a pályázók. Ugyanakkor a térségi együttműködés az egész régió számára meghozhatja annak lehetőségét, hogy bemutatkozzon az európai turizmus és kulturális élet szakmai közösségei előtt.

Végül, harmadsorban, az Európa Kulturális Fővárosa cím megszerzése azért is volt kitüntetett jelentőségű a veszprémiek számára, mert maga a város szociológiai adottságai szinte kötelezték erre. Veszprém nemcsak egy vármegye és egy térség közigazgatási, közlekedési és gazdasági központja, de a magyar kulturális és szellemi élet hagyományosan kitüntetett jelentőségű szereplője is. A város a magyarországi püspökségek között az elsőnek adhat székhelyet, itt létezett a magyar történelem első felsőfokú tanintézete, a hagyományok

szerint itt hímezték a koronázási palástot, a királynék hagyományos székhelye, hogy csak az első évszázadok jelentős eseményeit említsük fel.

A megyeszékhely azonban történelmi jelentősége mellett ma is szellemi központ. Egyetemi központként országos szinten is kimagasló a felsőfokú végzettségűek, az egy főre eső szabadalmak és újítások száma. Kulturális intézményrendszere, fesztiváljai, színházai, koncerttermei, folyóiratai országszerte híresek és megbecsültek. Ennek a sokak által számon tartott, ám mégis a magyar közvéleményben is valahogyan informális pozíció formalizálásában játszott jelentős szerepet az Európa Kulturális Fővárosa cím.

A magyar kulturális életben megszokhattuk már, hogy a jelentősnek tulajdonított események Budapesten, esetleg, alkalmakként egy-egy nagyvárosban – Debrecenben, Győrben, Pécsen, Szegeden – történnek. A veszprémiek tudták, hogy ez nem igaz, ám annak bebizonyítására, hogy Veszprém valójában nemcsak az ország, de egész Közép-Európa, sőt – mint utóbb kiderült – egész Európa kulturális fővárosa, szükség volt ennek a címnek az elnyerésére. Így aztán a címért folytatott versenyben elért győzelem a város, de a térség számára is óriási lehetőséget jelentett nemcsak a bemutatkozásra, de a bizonyításra is.

MIÉRT A BAKONY-BALATON TÉRSÉG?

A fentiekből világossá válhatott, hogy miért bírt különös fontossággal Veszprém számára az Európa Kulturális Fővárosa cím elnyerése. Önmagában a 2023-as programév megvalósítása azonban nem csak Veszprémben történt. Az események jelentős részének helyszínéül, és a fejlesztések résztvevőiként a cím aktív birtokosai voltak a térség települései és civil szervezetei is. Éppen ezért érdemes áttekinteni a jövő stratégiája szempontjából is azokat az érveket, amelyek a térségi szereplők számára is a részvétel mellett szóltak.

A legnyomósabb érv nyilvánvalóan a részvétel biztosította nyilvánosság volt. A térségben léteznek ugyan olyan települések, amelyek közismertek hazánkban, sőt tágabb régiókban is, ám többségüknek később pótolhatatlan lehetőséget jelentett a 2023-as év eseményeiben való részvétel a bemutatkozásra. Az ismertebbek egyszerűen presztízssokokból nem hagyhatták ki azt a lehetőséget, hogy Európa Kulturális Fővárosának részesei legyenek, a kevésbé ismert falvak és városok számára pedig új lehetőséget jelentett arra, hogy ismertté válásukkal, valamely programmal szélesebb körben is ismertté váljanak.

Fontos érvként szólt a részvétel mellett a helyi kulturális programkínálat bemutatása és egy szélesebb kontextusba helyezése. A Bakony-Balaton térségének települései büszkéek arra, hogy nemcsak lakóhelyek, munkahelyek vagy éppen üdülőhelyek, de egyben olyan központok vagy alközpontok is, amelyek potenciálisan egy kreatív régió alapjaivá teszik őket. Tekintettel arra, hogy a települések

többsége az elmúlt száz évben üdülőhelyként is élték életüket, az itteni kulturális és gasztronómiai kínálat fokozatosan gazdagodott, és egyre jelentősebb helyet foglalt el az adott település arculatában. Az ide látogató, itt üdülő, vagy éppen itt élő polgárok igényessége és kikapcsolódás utáni vágya pedig tovább erősítette a kulturális élet színességét és meghatározó erejét.

Nyilvánvalóan a balatoni településekre igaz elsősorban ez az állítás. Ugyanakkor éppen ez adta a motivációt a Balatontól távolabb eső, bakonyi falvaknak és városoknak is. Ahogyan láthatták, hogy az utóbbi harminc évben már nemcsak a közvetlen Balaton-parti falvak és városok, hanem a háttértelepülések egy része – például az Eger-patak völgyéhez tartozó Művészetek Völgye települései – is sikeresen alapozta helyi gazdaságának legalább egy részét a kulturális programkínálatra, úgy váltak motiváltakká a távolabbi települések is, hogy az Európa Kulturális Fővárosa programsorozatban való részvétellel próbáljanak a kulturális régióhoz.

Az előbbi szempont alapozta meg a gazdasági érvet. A Bakony-Balaton térségébe tartozó települések egy jelentős része számára a kulturális programsorozatban való bekapcsolódás nem pusztán annak lehetőségét adta meg, hogy megmutathassák egyébként létező programkínálatukat a nagyvilágnak. Jó alkalmat teremtett arra, hogy a programsorozat anyagi segítségével, vagy csupán marketing támogatásával, fejlesztéseket is végrehajthassanak, aminek gazdasági élénkítő szerepe is lehet.

Jelenti ez elhanyagolt, funkcióját veszített épületek felújítását, működésének új alapokra helyezését. Jelentheti ugyanakkor új fesztiválok, rendezvénysorozatok meghonosítását, régi hagyományok felelevenítését, újak teremtését. Mindezek nemcsak a térség, vagy az adott település hírnevét öregbíti vagy ismertségét növeli, hanem adott esetben ezek a beruházások, programok munkahelyet is teremthetnek, befektetőket vonzhatnak a térségbe, azaz a gazdaság felélénkülését, a település megújulását hozhatja magával.

Tudjuk, nem ellentmondások nélküli folyamat ez, hiszen a térség iránti élénkülő érdeklődés az ingatlanárak emelkedését, az új beköltözők megjelenése a hagyományos helyi társadalom védekező reflexeinek feléledését és települési konfliktusokat hozhat magával. Mégis, a programsorozatban való részvétel sok önmagát sorvadónak érző település számára a kitörés lehetőségét is magával hozta.

Bár talán nem játszott látványos szerepet a részvételről szóló döntésben, ám a további együttműködés szempontjából fontos tényező lehet a térségi önzonosság kérdése. Az ország ezen részén hagyományosan a vármegyei identitásokat átszelő közös pontként jelentkezik a balatoni önzonosság. A bakonyi ebből a szempontból kevésbé speciális, hiszen a hegységhez kötődő önmeghatározás, abból adódóan, hogy a Bakony túlnyomórészt Veszprém

vármegye területén húzódik, kevés kivételtől eltekintve megegyezik a vármegyei identitással. Sőt, azt is mondhatjuk, hogy történelmileg a Veszprém vármegyei identitás gerincét éppen a bakonyi identitás adta.

A balatoni identitás azonban olyan önzonosság-forma, amely nemcsak vármegyehatárokat átszelve létezik, de időről-időre felbukkan annak igénye is, hogy térségszervező erőként jelenjen meg. Sokan problémaként vetik fel például, hogy a tó környéke három megye területére oszlik, történelmileg sohasem tartoztak a balatoni települések egyetlen vármegyéhez, és nem is jött soha létre Balaton vármegye. Hasonlóképpen, nemcsak a közigazgatás, de a közlekedésszervezés sem kedvez az egységes balatoni identitás megerősödésének, hiszen vasúttal és közúton is csak nehézkesen lehet nemcsak körbeutazni a tavat, de egyik pontjáról a másikra is eljutni, ha különböző parton helyezkednek el.

Az a térségi összefogás, amelynek kereteit a 2023-as Európa Kulturális Fővárosa évad adta meg, lehetőséget nyújtott arra is, hogy az együttműködők a gyakorlatban is kipróbálják a balatoni és a bakonyi identitás térségszervező erejét. A kísérlet sikeresnek bizonyult: a Bakony-Balaton térség összesen száztizenhat települése Inotától Holládig, Siófoktól Bakonybélen át Hévízig döntött úgy, hogy meghallgatva Veszprém felhívását, csatlakozik a kezdeményezéshez.

A TÉRSÉGI ÖSSZEFOGÁS EREDMÉNYEI

2023 eseménydús napjainak elcsendesülése után itt az ideje az eredmények áttekintésének. Nem elsősorban azért, hogy büszkélkedhessünk vele – bár ez sem utolsó dolog –, hanem azért, hogy a jövő stratégiája számára megkeressük azokat az eredményességi pontokat, amelyekre az elkövetkező évek együttműködését építeni tudjuk.

Az első és legnyilvánvalóbb eredménye a térségi együttműködésnek valójában már akkor megszületett, amikor a települések együttműködése még el sem kezdődött. Veszprém ugyanis azzal tudott versenytársai feje fölé nőni, hogy nem város-, hanem térségi stratégiát fogalmazott meg az Európa Kulturális Fővárosa címért folytatott versenyben. Porga Gyula polgármester és tanácsadói zseniálisan ismerték fel azt a ténytet, hogy míg maga a város népességéből és anyagi erejéből adódóan nem biztos, hogy eredményesen tudja megvívni a címért folytatott küzdelmet döntőbeli társaival, a térségi szemlélet olyan újdonságot jelentett, amivel társai nem rendelkeztek.

Már az első forduló során nyilvánvalóvá vált Veszprém előnye versenytársaival szemben ebben a tekintetben. Még döntőbbé vált azonban ennek a szempontnak az érvényesülése, amikor a verseny utolsó fázisában Debrecennel és Győrrel kellett megküzdenie a városnak a címért. Míg Veszprémnek a magyar történelemben elfoglalt helye a legkiválóbbak közé sorolja a várost, anyagi erejét és népességét tekintve tagadhatatlan a másik két város előnye. A veszprémiek programja és térségi szemlélete azonban nemcsak a magyar, de a nemzetközi mezőnyt tekintve is fontos, döntő újdonságnak és előnynek bizonyult. Akár az előző évben, 2022-ben szerepelt Escht, Kaunast, Újvidéket, akár a 2023-as év Veszprémen kívüli Európa Kulturális Fővárosait – Elefszínát és Temesvárt – nézzük, Veszprém kitűnik a többi közül azzal, hogy térségi programot valósított meg.

Ennek a térségi programnak köszönhető, hogy a Bakony-Balaton térsége először jelent meg programrégiónak a magyar történelemben.

Enlőbő Kulturális Főváros
NEB KÖZÖS ITT

Értékét tovább növeli, hogy nem felülről tervezett közigazgatási egységként lépett be, hanem egy olyan, alulról építkező közösségként, amelynek összetartó erejét a kultúra, dinamikáját pedig a tagok együttműködési akarata jelentette.

A pályázati program még csak lehetőségként szerepeltette egy térségi összefogás megvalósítását. A cím elnyerését követően, már 2020-ban megkezdődött egy olyan pályázati és programközösség alapelveinek kidolgozása, amelynek alapelvei a közös kockázatvállalás, a társfinanszírozás és a szoros együttműködés voltak.

A 2023-as évadra történő felkészülésre, valamint a programok lebonyolítására és az infrastrukturális fejlesztések társfinanszírozására Veszprém vezetésével egy olyan konzorcium jött létre, amely a rendelkezésre álló költségvetési támogatást a tagok

befizetéseivel egészítette ki. A hozzájárulás összege járásszékhelyenként évi két euró, nem járásszékhely települések esetében pedig egy euró volt lakosonként. A térségben elhelyezkedő települések kétharmada élt ezzel a lehetőséggel, így alakult ki az összességében száztizenhat településből álló kör, amely a térség földrajzi határain belül együttműködtek a programév megvalósítása során.

Az így létrejött közösség tagjai indulhattak a 2020-tól évente kiírt infrastrukturális pályázatokon. Az infrastrukturális fejlesztések során – a pécsi példából okulva – cél volt, hogy lehetőség szerint ne új épületek építését, hanem régiak megújítását tegye lehetővé a támogatás. Fontos kiválasztási szempont volt a pályázatok értékelése során, hogy a megújuló épületek közösségi célokat szolgáljanak a jövőben, és üzleti modelljük a fenntarthatóságon alapuljon.

A kiválasztási szempontoknak köszönhetően elsősorban olyan megújult épületek jöhettek létre, amelyek nemcsak az adott település, de az egész tájegység élete szempontjából fontos funkciókat töltenek be. Legyen szó akár a veszprémi Acticity Mozgásközpontról, akár a megújult egykori salgföldi elemi iskola épületéből létrejött Káli Fecske Kulturális Központtól, vagy éppen a balatonfüredi Modern Műtárról vagy a balatonalmádi megújuló jezsuita kolostorról és a várpalotai zsinagóga újjászületéséről – hogy csak példaként említsünk néhányat a nagyobb beruházások közül –, ezek mindegyike térségi központként jelent meg és létezik azóta is Magyarország – és ezzel Európa – kulturális térképén.

Az infrastrukturális fejlesztések és a megújuló programkínálat nagyon szerencsés kombinációja nem csupán az egyes települések, de az egész térség életébe is olyan újításokat hozott, ami a térségről alkotott képet is jelentős mértékben újrapozícionálta a közvélemény szemében. Mindenképpen ide sorolható a veszprémi Gyárkert megnyitása. A Gyárkert korábban évtizedeken keresztül a Balaton Bútorgyár felhagyott telephelyeként szegénykezett a megyeszékhely belvárosának határában. Azzal, hogy a városnak sikerült megvennie tulajdonosától és szabadidőparkként, valamint koncerthelyszíneként újjávarázsolta a barnamezős övezetet, 2023 nyarára Magyarország, sőt Közép-Európa egyik legdivatosabb és leglátogatottabb koncerthelyszínét és találkozóhelyét hozta létre.

Hasonlóképpen, bár a magántulajdonra való tekintettel minimális beavatkozással kapott új funkciót az Inotán található egykori November 7-e Hőerőmű területe. A több, mint három évtizede üresen álló és pusztuló ipari épületek az Inota Fesztivál révén az Európa Kulturális Fővárosa egyik legnagyobb nemzetközi visszhangot kiváltó rendezvényének adtak otthon, kijelölve ezzel a jövőbeni fejlődés esetleges útját is.

„Népi” zenekaróval, Türe, 1977.

Képzőművészeti galéria

Harmadik példaként lehet említeni a Kőfesztet, a Káli-medence minőségi ösztönművészeti fesztiválját. Részben a már említett salgföldi kulturális központra, részben pedig az Európa Kulturális Fővárosa Pajta Programjának keretében megvalósuló infrastrukturális fejlesztésekre támaszkodva a fesztivál programja nemcsak a térségben élők, de az egyre nagyobb számban odalátogatók számára is igényes programot kínálva gazdagította a Káli-medencéről alkotott képet.

Végül érdemes egy pillantást vetni a programtárság északi részében, Ajkán megvalósult beruházások némelyikére. Itt az ipartörténeti szempontból is rendkívüli jelentőségű Kriptongyár megújulása az itt megvalósuló programok révén, jól illeszkedve az iparváros hagyományaihoz, új regionális találkozási hely megjelenését jelentette. Mellette a csingeri erdőben megvalósuló olvasókabin pedig nemcsak egyedi kulturális és természeti élményt jelent, hanem egyben kézzelfoghatóan meg is valósítja az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat egyik legfontosabb horizontális elvét, a fenntarthatóságot.

Kultháló
VEB2023

A példaként említett fesztiválok és nagyrendezvények mellett a kisebb léptékű infrastrukturális fejlesztések is nagymértékben hozzájárultak a térség közösséggé érésehez, az itt élők közösségi életének gazdagításához. A kisebb településeken az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat támogatásával a Pajta Program keretében új és megújult közösségi terek jöhettek létre. Ehhez csatlakozva a Kultháló program a megújuló épületeken, közösségi tereken alapuló, ugyancsak térségi kisugárással kulturális programok hálózatát hozta létre.

Értelemszerű ugyanakkor, és az előző felsorolásból is az vonható le tanulságként, hogy önmagában az infrastrukturális fejlesztések sora nem tudta volna kiteljesíteni térségi küldetését, ha nem épülnek rá programok. Az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat lebonyolítására történő felkészülés során, a költségvetés belső arányainak kialakításakor

egyértelmű elsőbbséget élvezett a programok, rendezvények, elsősorban helyi, ám potenciálisan regionális kisugárással rendelkező rendezvények támogatása.

Mint már említettem, részben a pécsi tapasztalat bírta erre a tervezőket. A 2010-es kulturális évad minden sikere ellenére is keserű emlékként maradt meg az utókor emlékezetében. Pécs a várakozásokkal ellentétben nem tudott újjászülni regionális központként, sőt, sokak szerint még a rendelkezésre álló lehetőségeket is rosszul használta fel. Miközben a kulturális programok alapvetően sikeresnek voltak tekinthetők, a keserűség az elhúzódó infrastrukturális beruházásoknak tudható be. A késés nemcsak a programév költségvetését tette próbára, de azt is meghiúsította, hogy Pécs városa az új intézményekre támaszkodva nagyobb kulturális és gazdasági hatókörre tegyen szert.

Ebből adódóan a 2023-as Európa Kulturális Fővárosa évad már a felkészülés éve alatt is elsősorban a kulturális rendezvényekre összpontosított. A programsorozat elemei közül is kitüntetett jelentőséget élveztek a térségi fesztiválok, amelyek valójában az évad főszezonjának gerincét adták. A fesztiválok nem csupán azért voltak jelentősek a program szempontjából, mert a régió gazdag és népszerű elemekből álló fesztiválkínálattal rendelkezik. A fesztiválok az egyszeri kulturális

eseményekhez képest időtartam, résztvevői köre és főleg ismétlődő jellege miatt sokkal nagyobb közösségteremtő erővel bír. A fesztiválok térségszervező, identitáserősítő és munkahelyteremtő szerepe ma már jól ismert érv a kreatív és kulturális iparról szóló szakirodalomban. Ebből adódóan a rendezvények támogatása során is kiemelt figyelmet kaptak azok a fesztiválok, amelyek az odalátogatók szórakoztatása mellett a közösségteremtésben is szerepet vállalnak.

Értelemszerűnek tűnt a nagy hagyományokkal és ismertséggel rendelkező veszprémi fesztiválok, mint például a VeszprémFest, az Utcazene Fesztivál és az Auer Fesztivál, vagy a térségiek közül a Művészetek Völgye és a Paloznaki Jazzpiknik szerepeltetése. Ezek a rendezvények a korábbi években már sokat tettek a város és térsége kedvező és vonzó közképének kialakításáért, ráadásul vonzerejükből adódóan a térségre gyakorolt kedvező gazdasági hatásuk sem lebecsülendő.

Fontos eredménye ugyanakkor az Európa Kulturális Fővárosa programsorozatának, illetve az arra történő felkészülés éveinek az új fesztiválok létrejötte és megerősödése. Mindenképpen ide sorolható a Magyar Mozgóképfesztivál a térségbe költözése, amely nemcsak nagyságából adódóan bír térségi, sőt, országos jelentőséggel, hanem helyszíneivel is hozzájárul a térségi összefogás megvalósulásához. A Magyar Mozgóképfesztivál három helyszíne – Balatonalmádi, Balatonfüred és Veszprém – a térség meghatározó szereplője. Együttműködésük megerősödése a közös program révén a régió egészének jövője szempontjából is fontos fejlemény.

100% HUNGARIAN

ÍGY VAGY TÖKÉLETES

Várossal Péter Hanga

4K HDR

LigetSzínház

Ugyancsak komoly eredmény a programsorozat támogatása révén létrejött és megerősödött új, térségi fesztiválok hálózata. A már említett Kőfeszít a Káli-medencében teremtett új találkozási pontot, a fesztiválra épülő tizenkét hónapos programsorozata pedig komoly közösségteremtő és gazdaságélénkítő hatással bír. A programtárség déli pontján megvalósult, Marcaliban megrendezett Boronclassic, a keleti végpontot jelentő Inotán megvalósuló, már szintén említett Inota Fesztivál is olyan rendezvények, amelyek nemcsak a helyiek számára nyújtanak élményt, hanem egyben a térség bemutatkozását is segítheti az idelátogató turisták révén.

A térségi összefogás eredményeként 2023 a programtárség munkájában részt vevő települések mindegyike számára különböző mértékű fejlesztéseket tett lehetővé. Voltak települések, ahol épületek, közösségi terek újultak meg. Voltak, ahol az adott település hagyományos rendezvényeit sikerült gazdagabb programúvá, vagy erősebb lábakon állóvá tenni. Voltak települések, amelyek pedig olyan új rendezvénnyel, programmal gazdagodtak, amelyek a jövő kitörési pontjait jelenthetik.

Mindezt a települések közötti együttműködés tette lehetővé. Veszprém jól felfogott érdeke és egyben altruizmusa, amelynek következtében a város mert és tudott élni a térségben játszott potenciális vezető szerepével úgy, hogy az partnerségként jelenjen meg a többi település számára. A térség településeinek együttműködési készsége, amelynek a közös érdek felismerése, a közösben a saját érdek megtalálása, és ennek érvényesítéséért a közös munka vállalása jelentette az alapját.

2023 eredményei jó alapot jelentenek a közös munka folytatására. Ahhoz, hogy az Európa Kulturális Fővárosa programsorozata ne csupán egy sikeres év emlékeként maradjon meg a térség polgárainak emlékezetében, tartóssá kell tennünk az együttműködést. A megkezdődött munka gazdasági és térség-szervező potenciálja csak akkor tud kiteljesedni, ha az elkövetkező években meg tudjuk alapozni a Bakony-Balaton térség kreatív régióként való meghatározását, és ennek megfelelő fejlődési ívét.

SHE
ON

TE IS
RÉSZESE VO

TEKINTS A SZERZŐT

HOGYAN TOVÁBB?

A korábban nagy népszerűségnek örvendő nagyszabású programsorozatok hanyatló elfogadottságának alapvető oka az utóbbi évtizedekben egyre élesebben megfogalmazódó kérdés, az úgynevezett legacy problémája. Azaz annak megválaszolása, hogy mi lesz a programsorozat alkatelemeivel, illetve a magára az eseményre felépített építészeti örökséggel. Elsősorban az olimpiák, de más világszintű sportesemények is szolgáltattak az utóbbi időben bőven szomorú példákat arra, amikor az adott város vagy térség nem tudott mit kezdeni az eseményre megépített infrastruktúrával, amely így lassan az enyészeté lett.

A nagyszabású programsorozatok korábbi népszerűségét éppen az a szándék szülte, hogy maga az esemény dinamizálni tudja az adott város, térség vagy ország fejlődését, és az esemény megrendezése által kivívott fokozott figyelem, az eseményre készült infrastruktúra optimális kihasználásával lendületet tud adni az ott élő közösségnek a rendezvény után is. Valóban feljegyeznek a krónikák sikeres példákat is mind a világhiállítások, mind az olimpiák vagy éppen világbajnokságok történetéből.

Az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat is szívesen hívja fel az érdeklődők figyelmét a címnek köszönhető időszak sikeres utóéleteire. A már említett Glasgow-n kívül, amely azzal büszkélkedhet, hogy az Európa Kulturális Fővárosa – akkor még Városa – cím révén sikeresen alakította át a város szerkezetét és egyben közképét hanyatló ipari városból robusztus és dinamikus kulturális központtá, számos már város és régió is büszkélkedhet a címviselés évadát követő időszakban szép eredményekkel.

Veszprém és a Bakony-Balaton térség szereplői eleve úgy tervezték a 2023-as évad programjait és beruházásait, hogy azok lehetőség szerint fenntarthatók legyenek a kitüntető cím viselésének évét követően is. A fenntarthatóság – amely az egyik legfontosabb horizontális elvként minden programon és minden döntésen végighúzódott – ilyen módon nem csupán a környezeti terhelés szempontjából fogalmazódott meg, hanem a programok és épületek, létesítmények közösségek számára létező fenntarthatóságaként is.

Minden óvatosság ellenére azonban, az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat résztvevőinek is számolniuk kell azzal, hogy míg a létesítmények jó eséllyel a jövőben hosszabb távon is fenn tudják tartani a közösség érdekében végzett működésüket anélkül, hogy azzal jelentős terhet jelentének az önkormányzatok számára, addig a programok egy része – reményeink szerint minél kisebb része – az évad befejeződésével eltűnik. Megmarad azonban az emlék mellett az együttműködés hálójá, amely reményeink szerint lehetőséget ad egy hosszabb távú fenntarthatóság megvalósítására azzal, hogy létrehozunk egy, a kialakult együttműködésen alapuló kreatív régiót.

A régió megszületése nem törvényszerű. Számos korábbi címviselője az Európa Kulturális Fővárosa címnek megelégedett azzal, hogy egyszeri nagyon szép emlékként emlékeznek az évadra. Miközben rendezvényeinek és létesítményeinek jelentős részét is megtartja, nem akar az évadra alapozva új gazdasági vagy működési modellt kialakítani. Én azonban úgy gondolom, hogy a Veszprém vezetésével megvalósuló térségi együttműködés sikere lehetőséget nyújt számunkra arra, hogy legalább megkíséreljük, hogy Magyarország, sőt Közép-Európa első kreatív régióját megalapozzuk.

A BAKONY-BALATON KREATÍV RÉGIÓ

Ha egy kreatív régió létesítésének esélyeiről beszélünk, akkor mindenképp azt kell tisztáznunk, hogy milyen értelemben használom a kreatív régió kifejezést. Európa-szerte egyre nagyobb irodalma van annak a vitának, amely a kulturális és kreatív ipar, valamint a kreatív régió meghatározása körül zajlik. Anélkül, hogy én állást akarnék foglalni ebben a kérdésben, egy munka-meghatározást mégis hasznos bevezetni, már csak azért is, hogy a későbbi érvelés közös értelmezési alapját megteremtsem.

Eszerint tehát kreatív régiónak azt a tájegységet fogom nevezni, amelyben a térség össztermékében és összjövedelmében a kulturális és kreatív ipar jelentős – akár meghatározó – szerepet játszik. A kulturális és kreatív ipar meghatározására hasonlóan széles definíciót alkalmazok. Eszerint a kulturális és kreatív ipar fogalmához tartozik minden olyan tevékenység, amely vagy a kultúra területéhez kötődő gazdasági tevékenység, vagy pedig olyan kreatív tevékenység, amelynek terméke a szellemi tulajdonjog által védett, vagy védhető.

A meghatározás alapján könnyen belátható, hogy az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat megvalósítása érdekében létrejött programrégió, a

száztizenhat település összefogása folytatásként akár kreatív régióként is megjelenhet a jövőben. Ahhoz azonban, hogy ennek lehetőségét körül tudjuk járni, érdemes tisztázni, hogy milyen típusú kreatív régióról beszélhetünk.

Mint említettem, a kreatív régiók közé azokat a tájegységeket soroljuk, amelyek gazdasági szerkezetében a kulturális és kreatív ipar jelentős vagy meghatározó részesedéssel bír. Egy régió szerkezete szempontjából is kétféle lehet: az egyik típust az jelenti, ahol egy nagyváros jelenti a kreatív régió túlnyomó jelentőségű szereplőjét, és a hozzá tartozó települések – gyakran az adott nagyvárosi vonzáskörzet települései – gyakorlatilag csak kiszolgálják ezt a központot. Nyugat-Európából az Egyesült Királyságbeli Manchestert, vagy a franciaországi Clermont-Ferrand-t lehet példaként említeni erre az esetre. Itt tipikusan a kreatív ipar játssza a domináns szerepet, hozzá képest a kulturális ipar csak kiegészítő jelleggel jelenik meg, és a térségben az innováció motorjaként megjelenő egyetem mintegy motorja a kreatív régiónak.

A kreatív régiók eltérő szerkezetére rendelkező másik példa az, amikor olyan térségről beszélünk, ahol nem annyira az innováció, mint inkább a kulturális örökség és az erre épülő tágabb értelemben vett ipar – beleértve az idegenforgalmat, a gasztronómiát, a szolgáltatásokat – jelenti a térség gazdaságának alapját. Itt a településszerkezet is eltérő: a térségnek van ugyan központi települése, azonban annak nagysága nem jelent olyan mértékű domináns pozíciót, mint az előző esetben. Éppen ezért itt a települések közötti egyenrangúságon alapuló együttműködés fontos feltétele a térségi modell működőképességének. Példaként a kreatív régiók ezen típusára Nyugat-Európából a Firenze vagy Bruges körül kialakult térséget lehet megnevezni.

Tévedés ne essék: a nagyvárosi kreatív régió sem jelent egyoldalú iparközpontúságot, mint ahogyan a másik térség sem nélkülözheti sem a kreatív ipari aktivitást, sem pedig egy erős, jó színvonalú egyetem létét. A különbségek inkább a településszerkezeti és hangsúlybeli változásokon érhető tetten.

Amennyiben ezt a kicsit leegyszerűsített, ám valós csoportosítást használjuk kiindulási pontul, akkor megállapíthatjuk, hogy a Veszprém és a Bakony-Balaton térség együttműködéseként kialakult térség egyértelműen ez utóbbi csoportba tartozik. Veszprém meghatározó, de nem domináns városa a régiónak. Vezető szerepe részben földrajzi, részben kulturális-oktatási kisugárzásán alapul. Ugyanakkor a térség településszerkezete kiegyenlítetten kisvárosias, falusias, mutatók tekintetében ugyanakkor a rurális térségek sem jelennek meg belső perifériaként.

A térség legjelentősebb felsőoktatási szereplője a Pannon Egyetem, amely a hálózati működés jegyében nemcsak Veszprémben, hanem a régió kívül eső egyéb városokban – Ajka, Kőszeg, Nagykanizsa, Zalaegerszeg - is rendelkezik egyetemi bázissal. Az egyetem nemzetközileg is jegyzett karainak mindegyik hasznos támasza lehet a kreatív ipar megerősödő szerepének úgy a kutatás, mint a szakember-képzés területén.

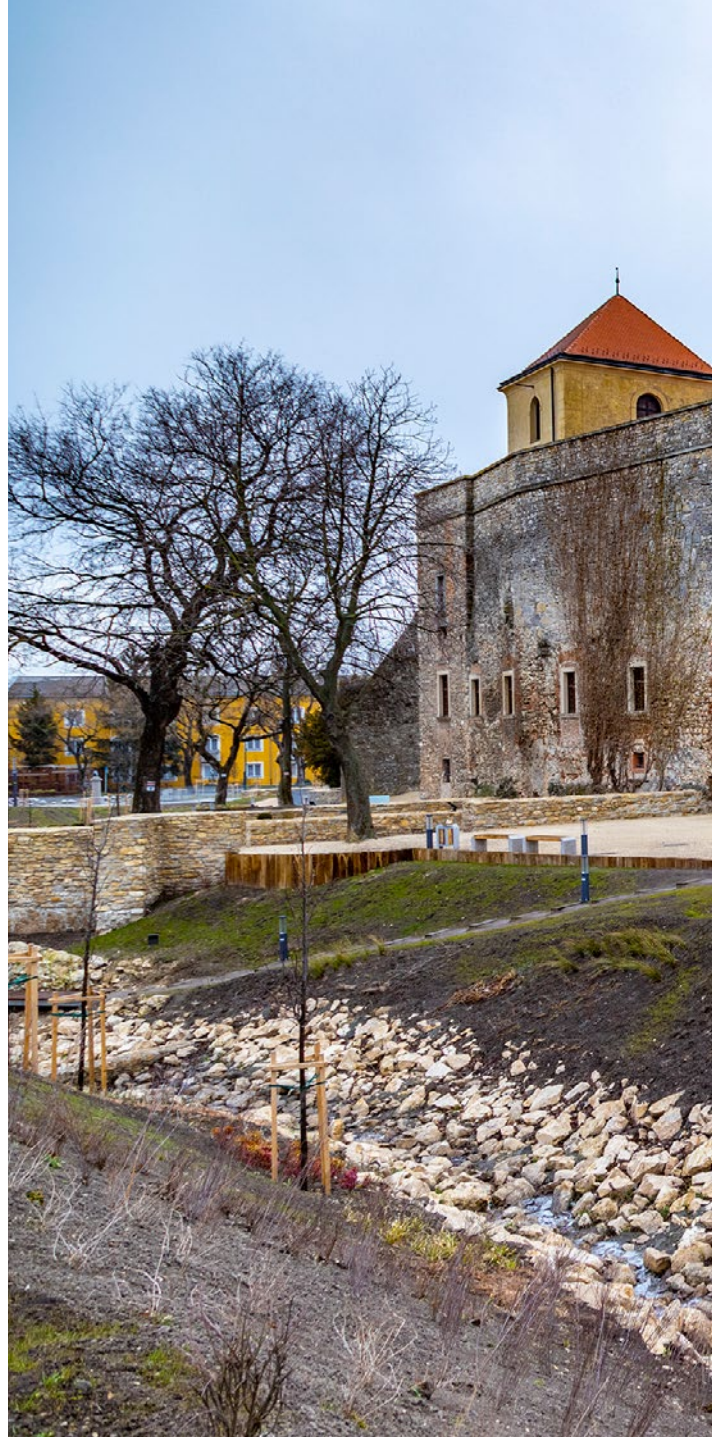
A 2023-as évre létrejött együttműködés Veszprém mellett több közép- és kisvárost is felvonultat. A járásszékhelyek közül itt nevezhető meg Ajka, Balatonalmádi, Balatonfüred, Fonyód, Hévíz, Keszthely, Marcali, Siófok, Sümeg és Tapolca, amelyek egyértelműen kistérségi térségszervező erővel bírnak. Ugyanakkor a nem járásszékhely települések is fontos szereplői ennek a kézzelfoghatóan decentralizált szerkezetű együttműködési térnek.

Kérdésként vetődhet fel a jövőbeni kreatív régió határa. Meggyőződésem szerint, a valósághoz alkalmazkodva, a régiónak különböző rétegű – és talán intenzitású – együttműködési hálóból kell összeállnia. A legbelső, legnyilvánvalóbb kör lehet a Veszprém várostérségéhez tartozó települések csoportja. Veszprém maga több mint hatvanezer lakosával Magyarországon viszonylag nagyvárosnak számít, európai viszonylatban azonban alulról súrolja a középvárosok kategóriáját. Profilját tekintve inkább mutat hasonlóságot Firenzéhez vagy Bruges-höz, mint Manchesterhez, vagy Clermont-Ferrand-hoz. Magának a várostérségnek a területe azonban meglehetősen kicsi: kelet felé már Várpalota is inkább Székesfehérvár felé húz, északon Zirc még a várostérséghez tartozik, mint ahogyan dél felé Balatonalmádi is, nyugaton pedig Nemesvámos, talán Nagyvázsony jelenti a határt.

Mindez azt jelenti, hogy Veszprém kisugárzási köre egy körülbelül tizenöt-húsz kilométeres sugarú kör, amely az észak-dunántúli megyeszékhelyek közötti versenyben is kicsinek minősül. Ebből adódóan a térségi együttműködés belső körének megszervezése során sem állhatunk meg a várostérségi határnál, hanem nyugat és kelet felé egyaránt tágítani kell azt. A régió életképességének megteremtéséhez alapvető fontosságú a balatonfüredi és a várpalotai térség bevonása a lehető legszorosabb együttműködésbe.

Várpalota, miközben a legutóbbi időkig gazdaságilag egyértelműen Székesfehérvártól függő településként élte életét, most a védelmi ipar újbóli meghonosodásával jelentős esélyt kapott, hogy önálló ipari, ezen belül az innovációk révén önálló kreatív ipari központtá nője ki magát. A Pannon Egyetem városban történő megjelenése, az egyetem és a város közötti minél szorosabb együttműködés megteremtése a jövőben Veszprém és az egész kreatív régió létrejötté szempontjából is döntő jelentőségű lehet.

A balatonfüredi térség legbelső körbe való bekapcsolódása elsősorban a kulturális ipar területén jelenthet fontos erősödést a régióban. Veszprém, Balatonalmádi és Balatonfüred egymástól kis távolságra lévő, a hétköznapi életben és az itt élő családok történetében ezernyi szálon összefüggő sorsú városok. Jelenleg ennek, a három város között létező közösségnek egyetlen gyakorlati megvalósulását látjuk, ez éppen az Európa Kulturális Fővárosa programsorozatnak köszönhetően létrejött, nyaranta megrendezett Magyar Mozgókép Fesztivál.

A jövő azonban sokkal több lehetőséget tartogathat a három város együttműködésében. A Pannon Egyetem szakképzésben vállalt szerepének növelésétől kezdve a regionális közlekedési közösség kialakításán keresztül, a városok turisztikai vonzerejére építő, egymást segítő programajánló- és turisztikai közösséggig számos megoldási mód erősítheti a kreatív régió legbelső részének kohézióját. Mielőtt bárki lemondóan legyintene: ezen lépések megtételéhez többségében nincs szükség több pénzre, csupán együttműködési készségre.

A kreatív régió következő területi rétegét az Európa Kulturális Fővárosa együttműködésben részt vevő Veszprém vármegyei települések jelentik. Földrajzi és kulturális távolságuk a megyeszékhelytől itt már

egy fokkal lazább együttműködést valószerűsít, mindez azonban nem lehet akadálya az intenzív és kölcsönösen gyümölcsöző együttműködésnek. Ebben a térségben található a Balaton északnyugati medencéje, a Tapolcai-medence, Sümeg és térsége, az Eger-patak völgyének falvai, Ajka és a Magas-Bakony térsége, Zirc és a Bakonyalja. Ez utóbbiak erős kötődése a megyeszékhelyhez amúgy is természetessé teszi a jövőbeni intenzív együttműködést, amit tovább erősít ma már a Pannon Egyetem ajkai kampuszán megvalósuló rendkívül sikeres képzés.

PANNON EGYETEM

A kreatív régió összetartó erejének erősítése céljából nemcsak Ajkával és Zircel, de a közelmúltban létrejött Bakony Charta településeivel is erős kapcsolatokat kell kiépíteni. Jelentheti ez azt is, hogy csökkenteni kell a kis földrajzi távolság ellenére is létező komoly kulturális távolságot a bakonyi és balatoni települések között, lehetőséget biztosítva a szintén jelentős kulturális örökséggel rendelkező bakonyi települések balatoni üdülőhelyeken történő megjelenésére, bemutatkozására, termékeik megismertetésére. Jelenti ugyanakkor azt is, hogy a bakonyi települések jelentős kreatív ipari és kulturális örökségét – az ajkai üvegyártás hagyományaitól a jelenleg is rendkívül sikeres herendi porcelángyártás örökségéig – megőrizve és továbbfejlesztve fokozott módon jelenítsük meg a térség gazdasági arculatában.

Ennek a területi rétegnek a nyugati-délnyugati része természeti és gasztronómiai adottságainak, kultúrtörténeti örökségének köszönhetően ma is sikeres turisztikai övezet. A kreatív régió megteremtéséért folytatott tevékenység itt fokozott mértékű örökségvédelemmel is kell, hogy párosuljon. Sümeg, amely évszázadokon keresztül kitüntetett jelentőségű szerepet játszott a magyar kultúrtörténetben, az együttműködésbe való bekapcsolódással turisztikai vonzerejének megsokszorozását nyerheti. Figyelembe kell vennünk ugyanakkor, hogy a Balaton környékén időről-időre megjelenő fejlesztési és beruházási szándékok nem szabad, hogy felborítsák az itteni élet és az itt élők páratlan életmódbeli egyensúlyát. Éppen ezért rendkívül szoros együttműködést kell kialakítani a térség egyik legfontosabb politikai szereplőjével, a Balatoni Fejlesztési Tanáccsal.

Mindez persze nem jelenti, hogy fenntartásokkal kellene kezelnünk a régiót érintő közlekedési beruházásokat. Ma vasúton eljutni Tapolcára ugyanannyi időbe – vagy még többbe kerül –, mint száz évvel ezelőtt. A vasúti közlekedés színvonalának elmaradottsága különösen szembeötlő a Balaton északi partjának Balatonfüred utáni részénél. A tény pedig, hogy több mint száz évvel a balatoni fürdőturizmus tömegessé válása után sem lehet még körbevonatozni a tavat, önmagában jól mutatja, hogy a közlekedési infrastruktúra tekintetében milyen alacsony szintről kell kezdenünk a régió kialakítását.

Sajnos hasonlókat lehet megállapítani a közúti infrastruktúrával kapcsolatban is. A 8-as, a 77-es és a 84-es út jelentős szakaszai kifejezetten rossz minőségűek és balesetveszélyesek, míg a 71-es út is osztozik előbb említett társaival a minőségi problémákban, ráadásul túlzásúfóltságából adódóan szintén fokozottan balesetveszélyes. Nemcsak ezek, de az alsóbb rendű utak biztonságossá tétele szintén alapvető fontosságú lenne a térségi kapcsolatok javítása érdekében.

Az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat során együttműködő települések harmadik földrajzi csoportját a Somogy és Zala vármegyei

települések jelentik. Ezek között is szép számmal találhatunk olyan városokat vagy falvakat, amelyek szépségükből, múltjukból vagy helyi gazdaságukból adódóan komoly hozzáadott értékkel rendelkeznek. Ugyanakkor a térség közlekedési infrastruktúrájának elhanyagoltsága vagy fejletlensége ezekkel a településekkel a földrajzi távolságból adódóan nehezebbé teszi az intenzív együttműködést.

Minden földrajzi távolság ellenére azonban két meghatározó tényező ezeket a településeket is szorosan köti Veszprém térségéhez. Az egyik a Balaton, a másik pedig az Európa Kulturális Fővárosa együttműködésben való részvétel. Amennyiben hitelt adunk annak a meggyőződésnek, hogy létezik egységes balatoni identitás, akkor a térségi összekötő szál elégséges kell, hogy legyen ezen települések számára is a kreatív régió munkájában való részvételre. Ahogyan 2023-ban, most is irányadó lehet a kapcsolattartás és az együttműködés vonatkozásában a nyitottság elve. Azaz a somogyi s zalai települések is nyitott ajtókat találnak együttműködési szándékukra, azonban a velük folytatott konzultációk során kell kialakítani, hogy hogyan és milyen mélységig vállalják a régión belüli együttműködést.

VALÓSÁG VAGY VÁGY?

Amint a fentiekből látható a 2023-as Európa Kulturális Fővárosa programsorozat megvalósítására létrejött együttműködés eredményeinek köszönhetően a Bakony-Balaton kreatív régió már ma is több, mint egyszerű vágy. Valós alapjai vannak, amelyek az elmúlt négy év során nemcsak kialakultak, de meg is erősödtek, valódi közösség kereteit teremtve meg a Bakony déli lejtőitől a Balaton déli partjáig megtalálható települések számára.

Az eddigi együttműködés megszervezője és motorja Veszprém volt. Térségi kisugárzásán jóval túllépve tökéletes példáját nyújtotta annak, hogy egy település, vezetőinek bölcs felismerését kamatoztatva hogyan sokszorozhatja meg a saját és társai erejét az egyenrangúságon alapuló együttműködés révén.

A mostani időszak legnagyobb kihívása, hogy megelégszünk-e az előző év sikereivel, a ténnyel, hogy Veszprém, a Bakony-Balaton régióval együtt egy évig Európa Kulturális Fővárosa lehetett, vagy pedig teszünk egy, Magyarországon eddig új kísérletet arra, hogy tartóssá téve jelenlétünket Európa kulturális térképén, egy kreatív régió létrehozásával hosszú időre Európa egyik kulturális fővárosa maradhassunk.

A siker nem garantált. Ez azonban nem ok arra, hogy ne próbáljuk meg elérni. Hogy egy régió álma végre egy álom régiója legyen.

